

REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE COOPERĂRII UE-NATO ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII

Maior drd. Romeo BUHAI

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Anvergura schimbărilor geopolitice din ultimul deceniu a determinat marii actori regionali și globali să își reevalueze opțiunile, să identifice noi căi de răspuns la amenințările și riscurile existente în mediul internațional de securitate prin adoptarea politicilor și strategiilor de securitate, pe de o parte, iar pe de altă parte, fie prin încheierea unor noi parteneriate sau alte forme de cooperare instituțională și militară, fie prin dezvoltarea celor deja existente.

Cooperarea UE-NATO în domeniul securității și apărării se înscrie în această tendință de reconfigurare a mediului actual de securitate, încercând, totodată, să identifice cele mai bune soluții care să răspundă eficient amenințărilor actuale și viitoare, păstrând, în același timp, echilibrul privind rolul celor două mari organizații în realizarea acestui deziderat.

Articolul prezintă, în linii mari, progresul realizat de Uniunea Europeană în extrapolarea rolului său, de la cel centrat pe domeniul economic spre cel al securității și apărării, în încercarea organizației de a deveni un actor de securitate marcant la nivel regional și global.

Cuvinte-cheie: UE, NATO, Cooperarea Structurată Permanentă, capacități militare, securitate cibernetică.

INTRODUCERE

Încă de la apariția sa, conceptul de *securitate* a stârnit un interes crescut pentru studiu, prin intermediul relațiilor determinante dintre acesta și mediul în care își manifestă efectele, prin diferitele întrepătrunderi ale conceptului cu celelalte trăsături ale mediului, încercând să se definească și să se înțeleagă majoritatea proceselor și fenomenelor ce caracterizează societatea umană. Devenind unul dintre conceptele cele mai importante ale științei relațiilor internaționale, fie că se raportează la un individ, un stat sau chiar la mediul internațional, securitatea a fost, este și va continua să reprezinte o preocupare a cercetătorilor în domeniu în încercarea de a-i descoperi rădăcinile, de a-i reliefa interdependențele și a-i înțelege metamorfozele. Toate acestea sunt necesare în scopul previzionării evoluțiilor și identificării celor mai bune soluții pentru a păstra liniștea, siguranța, stabilitatea și chiar existența societății omenești.

Sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea au determinat scrierea unui nou capitol în evoluția mediului internațional de securitate, căderea principalelor bastioane ale comunismului, evoluția spre multipolaritate, tendința tot mai accentuată de extindere a globalizării, precum și apariția de noi tipuri de riscuri, amenințări și extrapolarea celor deja existente, impunând o regândire a modului de abordare a mediului de securitate și, implicit, adaptarea politicilor și strategiilor de securitate ale actorilor marcanți, atât la nivel regional, cât și la nivel global, în încercarea de a crea condițiile optime și soluțiile cele mai favorabile menținerii/extinderii sferelor de influență și asigurării păcii și prosperității mondiale.

De asemenea, rapiditatea cu care se propagă amenințările actuale, capacitatea lor crescută de transformare și adaptare la mediile în care acestea acționează, precum și efectele imprimare asupra intereselor marilor actori de securitate prin transformarea lor în manifestări concrete, i-au determinat pe aceștia din urmă să înțeleagă că, oricât ar fi de puternici, singuri nu vor putea face față provocărilor, fiind, astfel, necesară realizarea unui efort unitar și dezvoltarea formelor de cooperare internațională.

În acest sens, cooperarea Uniunea Europeană (European Union/UE) – Organizația Atlanticului de Nord (North Atlantic Treaty Organization/NATO) în domeniul securității și apărării reprezintă unul dintre exemplele elocvente, parteneriatul strategic dintre cei doi actori internaționali fiind reconfirmat și ridicat la valori tot mai înalte.

COORDONATE ALE COOPERĂRII UE-NATO ÎN MATERIE DE SECURITATE ȘI APĂRARE

De-a lungul timpului, conceptul de securitate și-a multiplicat semnificațiile în strânsă corelare cu caracteristicile mediului internațional. Dacă *Dicționarul Explicativ al Limbii Române* (1998) definește securitatea ca fiind „*acea stare de fapt care pune la adăpost de orice pericol extern și intern o colectivitate sau un stat oarecare, în urma unor măsuri specifice ce sunt adoptate și care asigură existența, independența, suveranitatea, integritatea teritorială a statului și respectarea intereselor sale fundamentale*”, renumitul teoretician Barry Buzan este unul dintre cei care au contribuit decisiv la extinderea sferei semnificațiilor conceptului. În acest sens, securitatea este abordată multisectorial, alături de sectorul militar fiind incluse cel economic, cel social, cel politic și cel ambiental, precum și relațiile dintre acestea. Pornind de la această abordare, în prezent, asigurarea securității este mai mult ca oricând dependentă de măiestria statelor de a-și orienta eforturile în domeniul cooperării și încheierii de alianțe și parteneriate, atât la nivel regional, cât și la nivel global.

Dacă NATO a reprezentat, încă de la geneză, o organizație politico-militară axată în principal pe asigurarea și garantarea securității, nu același lucru îl putem afirma despre UE, organizație care, în momentul înființării, avea un profil politic și pur economic. Așadar, devine interesant să urmărim modul în care cele două organizații de talie internațională au reușit să încheie și să dezvolte acest parteneriat până la stadiul actual, definit prin Declarația Summitului de la Londra, din decembrie 2019, documentul reliefând, printre altele, progresele fără precedent ale celor două instituții.

O întrebare esențială la care vom încerca să răspundem este: *Cum a ajuns Uniunea Europeană, de la o organizație de integrare politică și economică, să-și extindă interesele în sfera securității și apărării?* Ideea unei identități europene de securitate și apărare a fost formulată inițial în cadrul Actului Unic European din anul 1986, fiind dezvoltată ulterior în cadrul Platformei Uniunii Europene Occidentale (UEO) asupra intereselor europene de securitate și Tratatului de la Maastricht, din 1992. Cu toate acestea, punctul de pornire în dezvoltarea conceptului de securitate și apărare la nivelul UE are ca principale coordonate Summitul de la Köln, din iunie 1999, mai specific în cea de-a treia anexă a Declarației Consiliului European privind consolidarea Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA), precizându-se că „*Uniunea Europeană va juca întregul său rol pe scena internațională. În acest scop, intenționăm să asigurăm Uniunii Europene mijloacele și capacitățile necesare pentru a-și asuma responsabilitățile specifice unei Politici Europene de Securitate și Apărare*” (Consiliul European, 1999).

În cadrul cooperării, NATO este cel care deține întreaga gamă de capacități militare necesare asigurării și garantării securității, iar UE deține o gamă complexă

de instituții în domeniul diplomatic, economic și social, completând, astfel, cadrul instituțional al NATO. În acest sens, în perioada 2000-2002, atât UE, cât și NATO adoptă o serie de măsuri prin care reglementează participarea statelor europene membre ale NATO, precum și a altor state în cadrul activităților/misiunilor conduse de UE pentru gestionarea crizelor, colaborarea UE-NATO pentru prevenirea și gestionarea crizelor, precum și punerea la dispoziția UE a capacităților colective aparținând NATO. Confirmarea măsurilor adoptate la nivelul NATO și al UE are loc la 16 decembrie 2002, prin emiterea Declarației UE-NATO asupra PESA și semnarea acordului „Berlin +”. În cadrul declarației sunt stipulate principiile în baza cărora se va derula parteneriatul, astfel: *„consultări reciproce, dialog, cooperare și transparență; egalitatea și respectarea autonomiei în materie de luare a deciziilor și a intereselor NATO și UE; respectarea intereselor membrilor celor două organizații; respectarea principiilor Cartei ONU, precum și dezvoltarea capacităților militare necesare, comune celor două organizații, în mod coerent, transparent și pe principiul consolidării reciproce”* (EU-NATO Declaration on ESDP, 2002).

Un pas important făcut de UE are loc în decembrie 2003, când este adoptată Strategia Europeană de Securitate. Astfel, prin realizarea unei evaluări comune privind amenințările existente la adresa UE, sunt incluse, pentru întâia oară, principii, direcții de acțiune și obiective strategice pentru promovarea intereselor organizației în domeniul securității, cum au fost: abordarea globală a amenințărilor, construirea și consolidarea securității în vecinătatea UE, precum și dezvoltarea unei ordini internaționale bazate pe multilateralismul eficient. Totodată, este subliniată și importanța parteneriatului cu NATO, în cadrul documentului precizându-se următoarele: *„pentru Europa, parteneriatul transatlantic rămâne o fundație de neînlocuit, bazată pe istoria și responsabilitățile comune. UE și NATO trebuie să își aprofundeze parteneriatul strategic pentru o mai bună cooperare în gestionarea crizelor”*. (Strategia Europeană de Securitate, 2003).

UE își continuă evoluția în domeniul securității și apărării înființând, la 12 iulie 2004, Agenția Europeană de Apărare (AEA), inițial misiunea acesteia fiind *„de a sprijini statele membre UE în efortul lor de a îmbunătăți capacitățile de apărare europene în domeniul managementului crizelor și de a susține Politica Europeană de Securitate și Apărare în forma ei actuală și formele de evoluție viitoare”* (European Defence Agency). În prezent, misiunea agenției a evoluat, efortul acesteia fiind îndreptat spre îndeplinirea a trei sarcini esențiale: sprijinirea dezvoltării capacităților de apărare și cooperării în domeniul militar între statele membre ale UE; impulsivarea cercetării, dezvoltării pentru apărare și consolidarea industriei de apărare europene și îndeplinirea rolului de interfață militară privind punerea în aplicare a politicilor UE.

După o perioadă de aproximativ cinci ani, în care UE continuă demersurile în domeniul securității și apărării în corelare cu evoluțiile mediului internațional

de securitate, la 1 decembrie 2009 intră în vigoare Tratatul de la Lisabona, PESA fiind îmbunătățită și redenumită ca Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC). Urmărind rezolvarea unor disfuncții identificate în cadrul diverselor forme de cooperare dintre statele membre „*menirea tratatului este de a crea mai multă eficiență și coerență în acțiune*” (Duțu, Bogzeanu, 2011, p. 42), crescând, astfel, vizibilitatea și rolul UE în mediul internațional. PSAC aduce elemente noi, cu precădere în domeniul dezvoltării instrumentelor și mecanismelor civile de gestionare a crizelor și conflictelor internaționale. În acest sens, relevantă este ponderea dintre operațiunile civile și cele militare desfășurate după intrarea în vigoare a tratatului.

Ca element de noutate, tratatul prevede înființarea unor instituții și funcții menite să optimizeze fluxul decizional, cele mai relevante pentru domeniul securității și apărării fiind: funcția de Înalt Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate (ÎRAEPS) și instituția Serviciul European pentru Acțiune Externă (SEAE). De asemenea, convenția stabilește cadrul legal de funcționare al Agenției Europene de Apărare și extinde varietatea de misiuni ale UE, la gama acestora fiind adăugate: „*acțiunile comune în materie de dezarmare, misiunile umanitare și de evacuare, misiunile de consiliere și de asistență în probleme militare, misiunile de prevenire a conflictelor și de menținere a păcii, misiunile forțelor armate pentru gestionarea crizelor, inclusiv misiunile de restabilire a păcii și operațiile de stabilizare după încetarea conflictelor*”. (Eur-Lex).

Introducerea, în cadrul articolului 42 al tratatului, a obligației tuturor membrilor UE de a acorda ajutorul și sprijinul necesare oricărui stat din cadrul organizației în cazul producerii vreunei agresiuni armate asupra acestuia, comportă o mare importanță pentru domeniul securității și apărării. Dacă, la nivelul NATO, responsabilitatea apărării colective cade în responsabilitatea organizației, la nivelul UE, această obligație este responsabilitatea fiecărui stat membru și nu a organizației în sine. Privită din această direcție, reglementarea asistenței mutuale are rolul de a crește coeziunea între statele membre. Cooperarea cu NATO reprezintă, în continuare, o coordonată fundamentală a dezvoltării și asigurării securității UE, așa cum este precizat și în textul articolului: „*angajamentele și cooperarea în acest domeniu sunt conforme cu angajamentele asumate în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, care rămâne pentru statele membre ale acestei organizații fundamentul apărării lor colective și cadrul de punere în aplicare a acestora*” (Ibid.).

Consiliul European de la Bruxelles, din decembrie 2013, constituie cadrul în care are loc prima dezbatere privind domeniul apărării de la semnarea Tratatului de la Lisabona. Luând în considerare analiza prezentată anterior desfășurării consiliului de către Secretarul general al NATO, la Bruxelles sunt identificate acțiunile prioritare de executat în acest domeniu. În acest sens, efortul este orientat pe trei direcții de acțiune: creșterea eficacității, vizibilității și impactului PSAC; sprijinirea dezvoltării

capabilităților; consolidarea și dezvoltarea industriei de apărare europene. Este subliniată, încă o dată, deschiderea UE de a coopera cu partenerii săi regionali și transatlantici, precum și nevoia de a dezvolta aceste parteneriate în spiritul consolidării relațiilor și realizării complementarității.

Extinderea intereselor UE în sfera securității și apărării a impus și modificări în strategia de securitate și politicile organizației. Astfel, crizele cu care se confrunta UE, necesitatea de a răspunde amenințărilor provenite fie din vecinătatea granițelor Uniunii, fie existente la nivel global au determinat elaborarea și emiterea, la 28 iunie 2016, a Strategiei Globale pentru Politica Externă și de Securitate a Uniunii Europene. Conform discursului Înaltului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate al UE, Federica Mogherini, pentru a limita manifestarea amenințărilor atât în interiorul, cât și în exteriorul organizației este nevoie de o gândire strategică, o viziune comună și un mod de acțiune unitar la nivelul UE. În acest sens, structura Strategiei Globale este axată pe cinci mari priorități: securitatea Uniunii; reziliența statelor și a societăților de la estul și sudul Uniunii; o abordare integrată a conflictelor; ordini regionale bazate pe cooperare și guvernanta globală pentru secolul XXI.

Prin această strategie, UE își propune să identifice căile și răspunsurile optime pentru a aborda și rezolva eficient crizele cu care se confruntă, fie că sunt de natură internă sau provin din exterior. Mai mult, un alt scop îl constituie crearea mijloacelor și mecanismelor, consolidarea capacităților militare și civile ale statelor membre în vederea realizării interoperabilității atât în cadrul UE, pentru a putea acționa la nevoie independent, cât și cu NATO, în scopul asigurării complementarității în cadrul desfășurării misiunilor executate în comun. Pentru a atinge acest nivel de ambiție, care să permită, totodată, protejarea Uniunii și a cetățenilor săi, efortul trebuie orientat spre stabilirea priorităților în domeniul dezvoltării capabilităților, întărirea cooperării și creșterea coeziunii între statele membre, adaptarea structurilor, instrumentelor și mecanismelor și, nu în ultimul rând, consolidarea și dezvoltarea parteneriatelor. Deși au existat voci care au criticat pe alocuri, această strategie îndrăznească a UE, afirmând că ar putea duce la apariția în viitor a competiției între cei doi mari actori, consider că prevederile cuprinse în cadrul acesteia vin să întărească ideea că NATO își menține rolul central în securitatea și apărarea UE. Astfel, secțiunea Securitate și Apărare cuprinde un paragraf elocvent în acest sens, precizând următoarele: „în ceea ce privește apărarea colectivă, NATO rămâne cadrul principal de realizare a acesteia pentru majoritatea statelor membre. În același timp, relațiile de cooperare UE-NATO nu trebuie să prejudicieze politicile de securitate și apărare ale membrilor UE care nu fac parte din NATO. În consecință, UE va aprofunda cooperarea cu NATO în complementaritate, sinergie și respect deplin pentru cadrul instituțional și autonomia decizională a ambilor actori”. (EEAS, p. 20).

Semnarea Declarației Comune NATO-UE, în cadrul Summitului de la Varșovia, din 08-09 iulie 2016, ridică la un alt nivel parteneriatul strategic dintre cele două organizații. Amintind provocările emergente în mediul internațional de securitate, declarația reiterează necesitatea dezvoltării parteneriatului și creșterii nivelului de ambiție. Astfel, acest deziderat poate fi realizat prin: impulsionearea acțiunilor și măsurilor întreprinse pentru contracararea amenințărilor hibride; adaptarea structurilor și dezvoltarea cooperării operaționale în domenii precum mediul maritim, migrația, securitatea și apărarea cibernetică; dezvoltarea unor capacități de apărare coerente, interoperabile și participarea la proiecte comune în acest sens; creșterea cooperării transatlantice în domeniul cercetării, dezvoltării pentru apărare și industriei de apărare; îmbunătățirea coordonării și creșterea coeziunii și interoperabilității între structurile NATO și cele ale UE prin participarea la exerciții în comun și, nu în ultimul rând, prin construirea capacității de securitate și apărare și încurajarea rezilienței vecinilor de la Est și Sud.

Punerea în aplicare a măsurilor stabilite în cadrul parteneriatului se realizează prin Planul de acțiune european în domeniul apărării, prezentat de Comisia Europeană în noiembrie 2016. Documentul identifică acele capacități comune necesare a fi dezvoltate, căi de cheltuire eficientă a fondurilor și sprijină dezvoltarea industriei de apărare europene. Abordând nevoi diferite, dar complementare care apar pe timpul dezvoltării capacităților, efortul este concentrat în jurul a trei piloni de bază: înființarea unui Fond European de Apărare (FEA), încurajarea investițiilor în lanțurile de aprovizionare din domeniul apărării, precum și întărirea pieței unice pentru apărare.

Ulterior, la începutul lunii decembrie 2016, este aprobat Planul de implementare privind securitatea și apărarea din cadrul Strategiei Globale a UE. Documentul stabilește nivelul de ambiție și următoarele direcții pentru dezvoltarea politicii UE în domeniul securității și apărării: gestionarea eficientă a conflictelor și crizelor externe, consolidarea capacităților partenerilor și asigurarea protecției Uniunii și cetățenilor săi. Pentru atingerea obiectivelor stabilite, sunt identificate următoarele măsuri necesare a fi luate: crearea unei Cooperări Structurate Permanente (PESCO), crearea unei Capabilități Militare de Planificare și Conducere (MPCC), înființarea unui Fond European de Apărare (FEA), desfășurarea unui Proces Anual Coordonat de Revizuire privind Apărarea (CARD) și dezvoltarea setului de instrumente de răspuns rapid al UE. De asemenea, sunt aprobate în paralel, atât de către Consiliul UE, cât și de către Consiliul Nord-Atlantic, 42 de propuneri privind punerea în aplicare a Declarației comune UE-NATO, în următoarele domenii: contracararea amenințărilor hibride, cooperarea operațională inclusiv în domeniul maritim, securitate și apărare cibernetică, capabilități de apărare, industria de apărare și cercetare, exerciții și dezvoltarea capacităților de securitate și apărare.

Consiliul European din 15 decembrie 2016 se constituie în corolarul acțiunilor și măsurilor întreprinse pe parcursul anului în domeniul securității și apărării, reitând încă o dată, importanța și necesitatea consolidării acestui domeniu. Astfel, este evidențiat nivelul semnificativ la care a ajuns cooperarea UE-NATO, fapt evidențiat și în declarațiile comune ale președinților Donald Tusk, Jean Claude-Juncker și Secretarului general al NATO Jens Stoltenberg: „*cooperând mai strâns ca oricând, UE și NATO au o importanță semnificativă în asigurarea securității și bunăstării multor milioane de oameni care trebuie protejați*”. (*Taking UE-NATO Cooperation*).

Anul 2017 este unul al măsurării progresului înregistrat în punerea în aplicare a deciziilor luate în domeniul securității și apărării, concomitent cu luarea deciziilor de instituire de noi capacități. Astfel, în cadrul concluziilor Consiliului privind securitatea și apărarea în contextul Strategiei Globale a UE din 18 mai 2017, sunt evidențiate progresele realizate în următoarele domenii: gestionarea crizelor; îmbunătățirea cooperării în domeniul PSAC cu țările partenere; consolidarea capacităților pentru securitate și apărare; dezvoltarea capacităților civile de gestionare a crizelor și dezvoltarea cooperării în domeniul apărării.

Este identificată, de asemenea, necesitatea înființării unei structuri europene de conducere a misiunilor din domeniul militar în sfera securității și apărării. În acest sens, la 8 iunie, Consiliul aprobă înființarea Capabilității Militare de Planificare și Conducere (MPCC) în cadrul Statului Major al UE. Privind rolul acestei capabilități, Înaltul Reprezentant al UE Federica Mogherini declara: „*instituirea MPCC este o decizie operațională foarte importantă pentru consolidarea apărării europene. Aceasta va contribui la sporirea eficacității misiunilor europene neexecutive și la îmbunătățirea instruirii soldaților din țările partenere, la garantarea păcii și securității. Acest lucru este important nu numai pentru partenerii noștri, ci și pentru securitatea UE*”. (*Cooperarea la nivelul UE, 2017*). Înființarea acestei capabilități a permis realizarea unei imagini comune asupra modului de desfășurare a misiunilor de către UE, prin cooperarea cu structura omoloagă din sfera civilă existentă, Capacitatea de Planificare și Conducere Civilă (CPCC), activitatea lor fiind coordonată printr-o celulă comună de sprijin.

De asemenea, în urma măsurării progresului înregistrat, s-a constatat că este nevoie de o mai bună cooperare a statelor membre ale UE în ceea ce privește cheltuielile de apărare, neexistând o viziune comună, abordarea acestora fiind realizată la nivel național. Elocvente sunt, în această privință, comunicatul de presă al Comisiei Europene din 7 iunie 2017, în care „*se estimează că absența cooperării dintre statele membre în domeniul apărării și al securității costă anual Uniunea între 25 și 100 de miliarde EUR. 80 % din procedurile de achiziții publice și peste 90 % din activitățile de cercetare și tehnologie sunt gestionate la nivel național. S-ar putea economisi până la 30 % din cheltuielile de apărare în fiecare an prin punerea în comun a achizițiilor publice*” (*Un fond european de apărare, 2017*) și raportul privind

securitatea, de la München, din 2017, conform căruia „*abordarea fragmentată în domeniul apărării conduce la suprapunerea inutilă și afectează capacitatea de desfășurare a forțelor de apărare. În UE există 178 de sisteme diferite de arme, în comparație cu 30 în SUA. Există 17 tipuri diferite de tancuri de luptă în UE și doar unul din SUA*” (Ibid.). Lansarea Fondului European de Apărare, la 22 iunie 2017, repezintă soluția optimă de rezolvare a cooperării statelor în domeniul cheltuielilor pentru apărare și de optimizare a costurilor UE în acest domeniu.

Completarea inițiativelor pentru consolidarea cooperării statelor membre în domeniul apărării, se realizează prin constituirea Procesului Anual Coordonat de Revizuire privind Apărarea (CARD), în cadrul Consiliului European din 19-20 octombrie 2017, fiind salutată lansarea funcționării de probă. Rolul acestuia este de a realiza o imagine holistică la nivelul Uniunii privind cheltuielile pentru apărare, investițiile statelor membre, precum și cheltuielile specifice activității de cercetare, putând astfel să se realizeze identificarea deficitelor și trasarea unor noi direcții de acțiune, o transparentă vizibilă și o cooperare mai strânsă între statele membre privind asigurarea securității și apărării, precum și o planificare eficientă a cheltuielilor pentru apărare.

Cooperarea continuă, la începutul lunii decembrie 2017 fiind aprobate, în cursul unui proces paralel, la nivelul UE și al NATO, un număr de 32 de noi propuneri de acțiuni concrete în domeniile: combaterea terorismului; femeile, pacea și securitatea și mobilitatea militară.

Un pas important spre realizarea dezideratului în domeniul securității și apărării îl constituie crearea Cooperării Structurate Permanente (Permanent Structured Cooperation-PESCO), aceasta reprezentând, de fapt, un plan pentru o cooperare mai strânsă în domeniul apărării, semnat la 11 decembrie 2017, de către 25 de state din cadrul Uniunii Europene. Scopul principal al PESCO, despre care europarlamentarul Michael Gahler spunea că reprezintă „*instituția centrală care asigură reunirea sectoarelor izolate ale cooperării sub același acoperiș*” (Parlamentul European, 2017), este să realizeze o cooperare strânsă în domeniul apărării prin combinarea resurselor și prin dezvoltarea în comun a tehnicii de luptă și armamentului, reducerea decalajelor privind dotarea cu tehnică și armament între statele membre și realizarea interoperabilității între forțele armate ale membrilor reprezentând obiective secundare. S-a convenit asupra unui număr inițial de 17 proiecte de realizat în domenii precum formarea, dezvoltarea capacităților și disponibilitatea operațională în domeniul apărării, astfel: crearea unui Comandament Medical European; dezvoltarea de tehnologii securizate și comune pentru echipamentele radio militare europene; crearea unei rețele de locații pentru coordonarea și aprovizionarea logistică pe întreg teritoriul UE; crearea unui concept de mobilitate militară în interiorul Uniunii; înființarea unui Centru de Instruire pentru Misiune

European; înființarea unui Centru de Certificare pentru armatele statelor membre ale UE; dezvoltarea unor surse de energie operațională care să poată fi folosită în tabere; constituirea unei capabilități de specialiști militari care să poată fi întrebuințată în timp scurt pentru limitarea consecințelor dezastrelor, pandemiilor și calamităților naturale; dezvoltarea unor sisteme autonome care să poată acționa sub apă, terestru sau din aer ca și contramăsuri pentru minele maritime; constituirea unei capabilități maritime care să asigure o mai bună supraveghere și protecție în mediul maritim; dezvoltarea sistemelor de supraveghere existente în mediul maritim; crearea unei platforme pentru gestionarea incidentelor cyber; crearea unor echipe de reacție rapidă în caz de incidente cyber; înființarea unui Sistem Strategic de Comandă și Control pentru misiunile PSAC; dezvoltarea unui prototip pentru un vehicul de luptă european, de tipul platformă multirol; dezvoltarea unei platforme de artilerie mobilă europeană și crearea unui Comandament Operațional de Răspuns la Criză (Consiliul European, 2019).

Implementarea măsurilor se face transparent la nivelul celor două organizații, măsurând în timp real rezultatele obținute și necesitatea de a dezvolta noi direcții. În această privință, Consiliul European din 28-29 iunie 2018 evidențiază progresele semnificative înregistrate în domeniul cooperării în domeniul securității și apărării, subliniind necesitatea continuării proiectelor în cadrul PESCO și al cooperării NATO-UE. De asemenea, se identifică nevoia de urgentare a implementării Programului european de dezvoltare industrială în domeniul apărării, precum și realizarea unor noi progrese privind implementarea Fondului European de Apărare, nevoia de a adopta noi măsuri restrictive privind utilizarea și proliferarea armelor chimice, precum și necesitatea de a consolida capabilitățile de combatere a amenințărilor cibernetice provenite din exteriorul UE. Mai mult, concluziile din cadrul consiliului „*îndeamnă la aprofundarea în continuare a cooperării UE-NATO, cu respectarea deplină a principiilor de incluziune, reciprocitate și autonomie decizională a UE, inclusiv printr-o nouă declarație comună, valorificând progresele realizate în punerea în aplicare a Declarației comune din 2016 și propunerile de acțiune conexe.*” (Ibid.).

Reafirmarea nivelului înalt la care a ajuns cooperarea UE-NATO are loc cu două zile înainte de desfășurarea Summitului NATO de la Bruxelles, președintele Donald Tusk, președintele Jean-Claude Juncker și Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, semnând, la 10 iulie 2018, o nouă Declarație comună UE-NATO, elocvent în această privință fiind primul paragraf din cadrul acesteia: „*acum doi ani, la Varșovia, ne-am reunit pentru a consolida cooperarea UE-NATO care vizează promovarea păcii și stabilității euroatlantice. Eforturile noastre de atunci se consolidează reciproc, au îmbunătățit securitatea cetățenilor noștri și ne-au fortificat legătura transatlantică. Cooperarea noastră durabilă s-a dezvoltat substanțial și a ajuns la un nivel fără precedent în ceea ce privește calitatea, scopul*

și vigoarea. Împărtășim aceleași valori și abordăm, cot la cot, provocările comune cu care ne confruntăm. Securitatea noastră este interconectată, așadar ne întâlnim azi la Bruxelles pentru a reafirma importanța și necesitatea cooperării în acest sens și pentru a sublinia că inițiativele în domeniul securității și apărării dezvoltate aduc beneficii ambelor organizații”. Documentul stabilește o viziune comună a felului în care UE și NATO vor acționa împreună pentru aprofundarea parteneriatului și contracararea amenințărilor comune la adresa securității și prevede următoarele domenii asupra cărora va fi orientat, în continuare, efortul cooperării: mobilitatea militară, securitatea cibernetică, amenințările hibride, combaterea terorismului, femeile, pacea și securitatea. Totodată, semnarea celei de-a doua declarații comune vine să confirme stabilitatea parteneriatului, reducând din intensitatea vocilor contestatarilor.

Progresele înregistrate de UE în domeniul securității și apărării continuă cu adoptarea, la 19 octombrie 2018, a unei liste actualizate a proiectelor care vor fi dezvoltate în cadrul PESCO, numărul acestora crescând de la cele 17 proiecte, în 6 martie 2018, la 34 de proiecte, domeniile de dezvoltare completându-se cu apărarea cibernetică. Acestea includ: instruirea echipajelor elicopterelor pentru a acționa în medii „*Hot and High*”; înființarea unei Școli Întrunite de Informații; crearea unor Centre de Testare și Evaluare; dezvoltarea unor sisteme terestre, neoperate de om, multirol, rezistente la amenințările cyber și a celor specifice războiului electronic, care să constituie platforma pentru transport, capabilități ISR, UAV, precum și alte tipuri de senzori; crearea unui sistem de rachete cu rază medie de acțiune european; dezvoltarea unui sistem de luptă modular care să fie în măsură să execute întregul spectru de operații defensive sub apă; construirea unei eurodrone; modernizarea elicopterului de atac european TIGER Mark III; dezvoltarea unui sistem de sisteme modular cu capabilități de comandă și control dedicate, care să permită combaterea amenințării mini și micro UAV; dezvoltarea unor capabilități ISR montate pe platforme de tip balon; crearea unui punct de comandă dislocabil pentru forțele de operații speciale în vederea conducerii operațiilor de mică intensitate; crearea unui Serviciu de Supraveghere CBRN cu senzori care să permită Realizarea Imaginii CBRN; crearea conceptului de colocare în baze pe timpul desfășurării operațiilor; dezvoltarea unui element de coordonare geo-meteorologic și oceanografic; dezvoltarea unei rețele de monitorizare a spațiului extraterestru și de avertizare împotriva amenințărilor naturale sau a celor care pot fi generate de rasa umană și altele (Consiliul European, 2019).

Pentru o dezvoltare unitară, în paralel cu măsurile întreprinse în sfera militară a domeniului securității și apărării, are loc și consolidarea PSAC civile, în luna decembrie 2018 fiind aprobat Pactul privind PSAC civilă. Prin acest pact, UE realizează consolidarea capacității de gestionare civilă a crizelor, prin: „*consolidarea*

poliției, a statului de drept și a administrației civile în contexte fragile și de conflict” (Ibid.).

La un an după punerea în aplicare a PESCO, în 14 mai 2019, Consiliul UE evaluează stadiul progresului realizat. Mărirea bugetelor pentru apărare și a investițiilor comune în acest domeniu, utilizarea, din ce în ce mai frecvent, a instrumentelor, mijloacelor și mecanismelor UE pentru planificarea națională în domeniul apărării reprezintă cele mai semnificative constatări pozitive. Totodată, statele membre sunt încurajate să participe activ la inițiativele de dezvoltare a capacităților prin cooperare și să își dezvolte disponibilitatea și capacitatea de desfășurare a forțelor. Este necesar, de asemenea, să fie luate măsuri pentru implementarea rapidă și în mod eficient a proiectelor PESCO, marea lor majoritate constituind priorități atât ale UE, cât și ale NATO.

În 12 octombrie 2019, în cadrul PESCO sunt lansate un număr de 13 proiecte noi (crearea unui Centru Integrat de Instruire și Simulare; crearea unei Academii Cibernetice Europene, crearea unui Centru de Instruire Medicală pentru forțele de operații speciale; construirea unui poligon pentru Apărarea CBRN; crearea unor Centre de Instruire pentru Scafandri; construirea unor sisteme antisubmarin nepilotate de om; crearea unui prototip de navă corvetă european; crearea unor sisteme de bruij pentru operațiile aeroperțate; crearea unui Centru de Coordonare Cibernetice; crearea unor sisteme de avertizare și interceptare a atacurilor din aer; crearea unei arhitecturi de modelare și simulare care să permită analiza modului de integrare a sistemelor aeriene pilotate de la distanță în spațiul aerian) (Ibid.), totalul proiectelor PESCO ridicându-se la 47. Două luni mai târziu, în baza evaluării progreselor înregistrate în domeniul combaterii amenințărilor și minimizării riscurilor de tip hibrid, Consiliul stabilește direcții de urmat pentru UE și îndrumările necesare pentru continuarea cooperării în acest domeniu.

CONCLUZII

Deși aspectele sunt prezentate în mod succint, conștient fiind că, pentru înțelegerea întregului fenomen al cooperării UE-NATO, este nevoie de o analiză aprofundată ale cărei rezultate nu pot fi cuprinse în câteva pagini, dedicarea deplină a UE în implementarea acțiunilor comune stabilite în cooperarea cu NATO și în dezvoltarea proiectelor din cadrul PESCO, coroborate cu adaptarea structurii organizaționale și funcționale ale acesteia, relevă o Uniune mult mai activă, dornică să-și șlefuiască toate laturile pentru a-și ocupa locul binemeritat în acest puzzle al securității și apărării, nu doar la nivel regional, ci chiar la nivel global.

Începută cu mai bine de 15 ani în urmă, prin multitudinea domeniilor și proiectelor abordate în comun, perseverența în respectarea principiilor și ideilor promovate din momentul genezei și până în prezent, succesul obținut în menținerea

securității și stabilității la nivel regional și chiar la nivel global, parteneriatul UE-NATO reprezintă cea mai importantă și mai de succes formă de cooperare a începutului de secol XXI, în forma și amploarea care se preconizează că o va atinge în viitor, probabil a întregului secol.

De la începutul cooperării și până în prezent, dialogul politic între UE și NATO a crescut la un nivel remarcabil în ceea ce privește consistența, transparența și claritatea. Reprezentanții cu funcții înalte din cadrul celor două mari organizații participă reciproc la cele mai importante întâlniri, lucru confirmat de coerența în declarațiile emise în ultima perioadă de timp. Personalul de stat major și structurile cu același specific conlucrează din ce în ce mai des prin schimbul de informații și experiență, prin participarea încrucișată în cadrul grupurilor de lucru pentru găsirea soluțiilor optime în toate domeniile supuse cooperării. De la izbucnirea pandemiei, UE și NATO și-au coordonat îndeaproape eforturile respective în domeniile de competență suprapuse atât la nivel politic, cât și la nivel funcțional.

Capacitatea de acțiune în comun în domeniul contracarării amenințărilor hibride a crescut prin participarea la exerciții în comun, desfășurarea seminariilor și a grupurilor de lucru pe diferite teme privind tipurile de amenințări hibride în sistemul organizator-participant și schimbarea ulterioară a rolurilor în cadrul organizațiilor, schimbul permanent de informații pe orizontală între personalul de stat major, schimbul de produse ale procesului informațional, dezvoltarea sistemului de avertizare pe linia executării activităților informaționale ostile, dezinformării și altele. În acest sens, elocventă este cooperarea între Celulă de Fuziune în domeniul hibrid a UE, Structura de Analiză în domeniul hibrid a NATO și Centrul de Excelență de la Helsinki, între Serviciul European de Acțiune Externă și Divizia de Diplomatie Publică a NATO, precum și între Centrul de Comunicare Strategică Est al Serviciului European de Acțiune Externă și Centrul de Excelență în Comunicare Strategică al NATO.

Progrese se înregistrează și în cooperarea operațională inclusiv în domeniul maritim, prin schimbul permanent de informații și participarea la briefinguri desfășurate în comun la nivel de comandamente, precum și prin cooperarea la nivel operativ și tactic între cele două organizații pe timpul desfășurării operațiilor în Marea Mediterană și Marea Egee. UE și NATO continuă să conducă mecanismul de avertizare și deconflictizare comun în Marea Mediterană (SHADE MED) ca principal forum pentru îmbunătățirea conștientizării situației și schimbului de bune practici în scopul perfecționării deconflictizării și coordonării eforturilor. Relevante pentru acest domeniu sunt și participarea în comun la operații precum EUNAVFOR MED SOPHIA, SEA GUARDIAN și EUNAVFOR MED IRINI.

Cooperarea în domeniul securității și apărării cibernetice a fost extinsă și îmbunătățită prin: schimburi informale de informații privind cursurile și formele

de pregătire în domeniu; participarea reciprocă la exercițiile cibernetice; realizarea schimburilor reciproce de informații privind conceptele și doctrinele specifice; participarea în comun la briefinguri și ateliere de lucru.

În privința capacităților pentru apărare, eforturile continuă pentru a asigura coerența rezultatelor între Planul UE de Dezvoltare a Capabilităților (CDP) din 2018, Revizuirea Anuală Coordonată privind Apărarea (CARD) și procesele NATO respective, cum ar fi Procesul NATO de Planificare a Apărării (NDPP) și Procesul de Planificare și Revizuire a Parteneriatului pentru Pace (PARP). Coerența a fost urmărită în continuare în implementarea proiectelor din cadrul Cooperării Structurate Permanente (PESCO), 38 din cele 47 de proiecte actuale răspunzând, de asemenea, în linii mari, priorităților NATO. În plus, contactele strânse la toate nivelurile au contribuit la asigurarea conștientizării reciproce a activităților în curs în cadrul fiecărei organizații. S-au înregistrat progrese în implementarea Strategia Aviației Militare, în cooperarea în cadrul Grupului NATO-EUROCONTROL de Coordonare a Managementului Securității Traficului Aerian, precum și în cooperarea în domeniul mobilității militare.

Dezvoltarea cooperării în domeniul industriei de apărare și cercetării s-a îmbunătățit în principal prin schimbul de informații și experiență între personalul și structurile cu responsabilități specifice din cadrul celor două organizații în domenii precum: industria de apărare, standardizarea, energia, CBRN, cercetarea în mediul maritim și, nu în ultimul rând, inteligența artificială. Progrese au fost înregistrate în cooperarea între Agenția Europeană de Apărare (AEA) și Centrul NATO pentru Inovare din cadrul Comandamentului Aliat pentru Transformare (ACT), respectiv Organizația pentru Știință și Tehnologie (STO) din NATO, STO participând în cadrul unor proiecte de cercetare în mediul maritim.

Prin participarea în comun la exerciții și implementarea lecțiilor identificate pe timpul desfășurării acestora s-a creat cadrul pentru creșterea interoperabilității procedurale și acționale între structurile din cadrul celor două mari organizații. Schimbul de experiență s-a realizat, totodată, și prin participarea reciprocă la simpozioane pe diferite teme, precum și prin implicarea personalului de stat major pe timpul planificării exercițiilor. Edificatoare în acest sens sunt participarea personalului de stat major din cadrul UE la exerciții NATO precum CRISIS MANAGEMENT EXERCISE 2019 (CMX19), Coalition Warrior Interoperability Exercise 2019 (CWIX19), TRIDENT JUPITER 2019 și TRIDENT JACKAL 2019, respectiv a celui din cadrul NATO la exercițiile UE DARK BLADE 2019, MILEX 19, EU CHEM REACT și la simpozionul EDA Helicopter Tactics.

Dialogul deschis și transparența acțiunilor au facilitat desfășurarea de acțiuni care au condus la deconflictizarea și coordonarea eforturilor, în următoarele domenii principale: buna guvernare, comunicare strategică, CBRN, combaterea terorismului, femeile, pacea și securitatea.

În concluzie, viitorul cooperării UE-NATO se va axa, în continuare, pe dialog, transparență și implicare totală din ambele sensuri, în complementaritate, sinergie și respect deplin pentru cadrul instituțional și autonomia decizională a ambilor actori, urmărind obiectiv să îndeplinească întregul set de acțiuni comune stabilite în cadrul acordurilor încheiate, așa cum este prezentat și în textul raportul de implementare a măsurilor UE-NATO: „*deși punerea în aplicare a celor 74 de propuneri comune se bazează pe un angajament regulat, strâns și pragmatic între personalul organizațiilor, angajamentul deplin și sprijinul continuu al aliaților NATO și al statelor membre ale UE rămân esențiale. În acest context și având în vedere provocările cunoscute și de noi, cum ar fi pandemia COVID-19, este mai important ca oricând ca UE și NATO să continue să-și consolideze și mai mult cooperarea strânsă și reciprocă și parteneriatul strategic în beneficiul securității euroatlantice și al membrilor acestora*”. (Consiliul European, 2020).

BIBLIOGRAFIE:

1. Dr. Bădălan, E., dr. Frunzeti, T. (2003). *Forțe și tendințe în mediul de securitate european*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
2. Bogzeanu, C. (2011). *Rolul NATO și UE în managementul crizelor în Balcanii de Vest*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
3. Idem. (2013). *Evoluția relației NATO-UE față de determinarea polilor de putere*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
4. Buzan, B. (2000). *Popoarele, statele și teama*. București: Editura Cartier.
5. Dr. Dușu, P., Bogzeanu, C. (2011). *Reforma instituțională a UE din perspectiva Politicii de Securitate și Apărare Comune*. București: Editura U.N.Ap. „Carol I”.
6. Horoșanu, G. (2014). *NATO-UE a smarter collaboration*. București: Editura Tritonic.
7. Mureșan, M., Țenu, C., Stăncilă, L. (2006). *Securitatea europeană la începutul mileniului 3*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
8. Dr. Pavel, Gh. (2007). *Mediul de securitate european și euroatlantic*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
9. Stoica, Al. (2014). *Marii actori statali și Uniunea Europeană în competiția globală de interese*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
10. Cologne European Council (1999). *Conclusions of The Presidency*, https://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3, accesat la 11 septembrie 2020.
11. Comisia Europeană (2017). *Un fond european de apărare: 5,5 miliarde EUR pe an pentru stimularea capacităților de apărare ale Europei*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/IP_17_1508, accesat la 11 septembrie 2020.
12. Consiliul European, Consiliul UE (2003). *Strategia europeană de securitate: O Europă sigură într-o lume mai bună*, <https://www.consilium.europa.eu/ro/documents-publications/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/>, accesat la 2 octombrie 2020.
13. Consiliul European, Consiliul UE (2020). *Cooperarea Uniunii Europene în materie de securitate și apărare*, <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security/>, accesat la 11 septembrie 2020.

Realități și perspective ale cooperării UE-NATO
în domeniul securității și apărării

14. Consiliul European, Consiliul UE (2018). *Concluzii-Reuniunea Consiliului European*, <https://www.consilium.europa.eu/media/35954/28-euco-final-conclusions-ro.pdf>, accesat la 11 septembrie 2020.
15. Consiliul European, Consiliul UE (2018). *Joint UE-NATO Declarațion*. Bruxelles. https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf, accesat la 11 septembrie 2020.
16. Consiliul European, *Fifth progress report on the implementation of the common set of proposals endorsed by EU and NATO Councils on 6 December 2016 and 5 December 2017*, <https://www.consilium.europa.eu/media/44451/200616-progress-report-nr5-eu-nato-eng.pdf>, accesat la 11 septembrie 2020.
17. Consiliul European, Consiliul UE (2020). *PESCO-Project*. <https://www.consilium.europa.eu/media/41333/pesco-projects-12-nov-2019>, accesat la 11 septembrie 2020.
18. Consiliul European, Consiliul UE (2017). *Cooperarea la nivelul UE în domeniul apărării*, <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/06/08/military-mpcc-planning-conduct-capability>, accesat la 11 septembrie 2020.
19. Consiliul European, Consiliul UE (2018). *Politica de Securitate și Apărare Comună Civilă*, <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2018/11/19/civilian-common-security-and-defence-policy-eu-strengthens-its-capacities-to-act/>, accesat la 11 septembrie 2020.
20. Consiliul European, Consiliul UE (2016). *Taking EU-NATO cooperation to a new level*, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/13/tusk-juncker-stoltenberg-opinion/>, accesat la 11 septembrie 2020.
21. DEX (1998). *Dicționarul explicative al limbii române*. București: Editura Univers Enciclopedic.
22. EEAS (2016). *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*.
23. European Defence Agency, *Mission*, <https://www.eda.europa.eu/Aboutus/Missionandfunctions>, accesat la 11 septembrie 2020.
24. North Atlantic Treaty Organization (2002). *EU-NATO Declaration on ESDP*. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm, accesat la 11 septembrie 2020.
25. European Parliament (2017). *News, PESCO: EU countries sign off on plan for closer defence cooperation*, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20171208STO89939/pesco-eu-countries-sign-off-on-plan-for-closer-defence-cooperation>, accesat la 2 octombrie 2020.
26. *EUR-LEX, Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene – Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată), Protocoale*, <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012M/TXT&from=EN>, accesat la 11 septembrie 2020.
27. *Strategia Europeană de Securitate (2003)*, Consiliul UE. Bruxelles, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf>, accesat la 2 octombrie 2020.